

Sprava.

Spisal Juraj Pangrac.

I.

Lansko zimo smo se grel v gorki sobi čestite Lužarjeve mame ter po daljšem razgovoru za in proti naposled sklenili, da odpošljemo za bedne naše brate Macedonce 10 kron v Ljubljano. Ker smo se štirje sešli pod tem gostoljubnim krovom, bi prišlo na vsakega 2 K 50 h, da bi nabrali vsoto 10 kron; toda zgovorna gospodična Rada je odredila drugače. „Ti, Juraj,“ je dejala važno, „ti положиš na oltar ljubezni do macedonskih bratov naših 1 krono ter poravnaš poštino; vi, čestita Lužarjeva mama, gospodična Marica in jaz pa darujemo po 3 krone. Velja?“

„Velja!“ je prikimala mama prva. Gospodična Marica je pomislila, kje bi pridobila te tri krone, da ne bodo domači, ki so jako natančni, tega zvedeli. In ko je premislila in se prepričala, da se bo dalo pri nakupu zimskega klobuka odščipniti brez vednosti sitnih staršev ta znesek, je tudi ona pritrdila in rekla: „Velja!“ — Zdaj so bile oči vseh obrnjene vame, ki sem v duhu prešteval krone in ves drobiž v suhem svojem mošnjičku. In dasi nisem mogel po še tako natančnem razmišljanju in računanju priti do prepričanja, da ima Juraj Pangrac še 3 krone denarja v žepu, sem vendarle užaljeno ugovarjal: „To ne gre!“ sem rekel, „ali vsi enako ali pa nič!“

„Oho! Le ne tako preširno,“ me zavrne gospodična Rada, se potrka oblastno na prsi ter reče odločno: „Tukaj imamo me večino, ne pomaga torej nič; kar lepo se vdajte, pa je mir besedi!“

„E, kaj bi silil! Če nočejo, naj pa one več plačajo, saj trpi moj mošnjiček itak na večni suši“, sem si mislil, a rekel nisem nič, samo skomizgnil sem malomarno z rameni, češ, če drugače ni, pa naj bo, kakor ve sklenete.“

„Torej velja!“ izusti zdaj gospodična Rada zmagonosno. „Velja!“ ji pritrdimo drugi.

Gospodična Marica je dobila častni posel, da pobere krone. „Prosim, kronice!“ je rekla z boječim glasom. In vrgli smo krone v njene drobne roke. Po pravici povedano, jaz sem dal zadnjo iz žepa; le nekaj drobiža

je še ostalo v mošnjičku. Kako hvaležen sem moral biti gospodični Radi, ki me je rešila s svojo odločno besedo neprijetnosti . . .

Prešteli smo denar trikrat, dasi smo dobro vedeli, da ne more biti ni več ni manj ko 10 kron. Gospodična Rada zahvali zdaj vse in nato še vsakega posebej za blagodušni dar, kar se meni že ni več resno zdelo, ter reče precej osorno in v zapovedujočem glasu: „Juraj, pero v roke in spiši nakaznico! Pa le naglo, da gre še danes naprej.“

Menil sem tedaj, da so gospodične Rade besede zato zapovedujoče, zato osorne, ker sem priložil jaz le 1 krono, in to me je jezilo; zato sem dejal: „Oho, ljudje božji, ukazovati si še ne dam, jaz nosim — klobuk, prosim!“

„No, kaj hoče to!“ zavrne Rada hudomušno ter pristavi samozavestno: „Tudi me nosimo klobuk, prosim! — A da ne boš užaljen, ljubi naš Juraj, te prosimo vse tri, bodi tako prijazen in spiši nakaznico.“

Zadnje stavke je govorila z neko posiljeno prijaznostjo, a čutil sem v njih neko rezkost ter bil prepričan, da me gospodična ponižuje . . . zaradi moje edine krone. Zarobim ji tedaj nazaj brezobzirno: „Pa zakaj me smešiš, pa zakaj se norčuješ iz moje uboge krone, gospodična Rada? . . .“

„Nikakor ne!“ se odreže moška Rada mirno. „Toda če ti ni všeč, da si dal samo eno krono, žrtvuj pa še dve, in odpošljemo jih 12.“

Tedaj pa sežem naglo v žep in izvlečem mošnjiček venkaj, da bi zarožljajal z denarjem, da bi vrgel krone na mizo. A ko odprem denarnico, se spomnim in uverim, da je le še nekaj črnih kebrov notri, in črn oblak nevolje se mi zazna na čelu. Eh, zdavnaj je že bilo prvega! . . .

Ko to vidi gospodična Marica, reče: „Ugovarjam! Kar smo sklenili, smo sklenili. Gospod Juraj se nam je moral že prej vdati. In zdaj bi se naj razveljavilo, kakor smo bili prej določili, le na ljubo gospodični Radi?! To vendar ne gre! Prosim, da ostane pri starem. Kar smo rekli, smo rekli! V roki imam 10 kron; izjavljam, da ne sprejemem nobene krone več.“

Gospodični Radi ni bilo všeč, da se je Marica zavzela zame in da ni obveljala njena; toda jezico je zatajila in nič ni rekla. Poiskala je pero, ga pomohila v tinto in prosila mirno: „Piši, Juraj, prosim; piši, pravim, samo zato, da bo moška pisava.“

Sedel sem tedaj za mizo ter zaškrtal s peresom. Na nakaznico na odrezek sem napisal: „Velezaslužna gospa Terezina dr. Jenkova! Blagovolite sprejeti ta mali znesek v prid nesrečnim bratom v tožni Macedoniji. Darovali so: Č. Lužarjeva mama ter gospodični Rada in Marica po 3 K, neimenovani 1 K, skupaj 10 K.“ — In ko prečitam te nedolžne vrstice na glas, gospodična Marica, ki je bila vedno dobre volje, prebledi in zavpije prestrašeno: „Jazes, jazes, kaj si napisal, Juraj! . . . Gospa dr. Jenkova izkaže vse darove, ki jih odpošlje v Macedonijo, v naših dnevnikih. Za Boga, in tako utegnejo iztakniti naši, da sem darovala celo 3 krone za tako „neumnost“, kakor menijo oni. Prosim, Juraj, mojega imena ne v javnost, mene izbriši, zame ne smejo vedeti naši!“

„Hi-hi-hi-hi!“ se zasmije porednica Rada. „Poglejte ga otroka, 20 let starega, ki se ne upa niti koraka storiti, ako ji mama ali vsaj ata ne prikima.“

Marica niti čula ni dobro teh pikrih besed. Le silila je vznemirjeno v nakaznico ter skakala in vpila v strahu pred menoj: „Mojega imena ne v javnost, mojega imena ne v javnost! Jaz se bojim naših, oh, kaj bi rekli! . . . Pa zapiši, Juraj, te prosim, da si ti daroval 4 krone ali pa Rada 6 ali pa mama; samo mene ne v javnost, samo mene ne v javnost! . . .“

„Gospodična Marica, kakor želiš, tako se bo zgodilo,“ jo potolažim. „Samo: zakaj bi tvojega imena ne smeli prinesiti časopisi?“ Zakaj bi se ne smelo vedeti, da živi v naših pozabljenih in zapuščenih Vodicah poleg čestite Lužarjeve mame ter gospodične Rade tudi gospodična Marica, ki ima srce za nesrečne brate v Macedoniji?“

„Vse lepo, vse prav! Toda jaz ne smem, jaz se ne upam. Pomisli: zaradi teh 3 kronic ne bo gotovo tri tedne ljubega miru v hiši.“

„Gospodična, jaz bom pazil na časopise. In kadar pride številka z izkazom darov in čestitim tvojim imenom, jo raztrgam, da ne pride vašim v roke.“

„O, potem šele gotovo! V takem slučaju vselej izprašujejo: kaj so neki takega pisale novine, da jih je vlada zaplenila? To pa moramo vedeti! — In ko gredo v Ljubljano, dobe pri prijatelju, ki ima že pred zaplembo časopis v rokah, pogrešano številko. — Našim ni priti do živega, naših ni moči ukaniti! Zvedeli bi gotovo. In potem? — Joj meni! — Juraj, zakaj se pa ti ne podpišeš?“

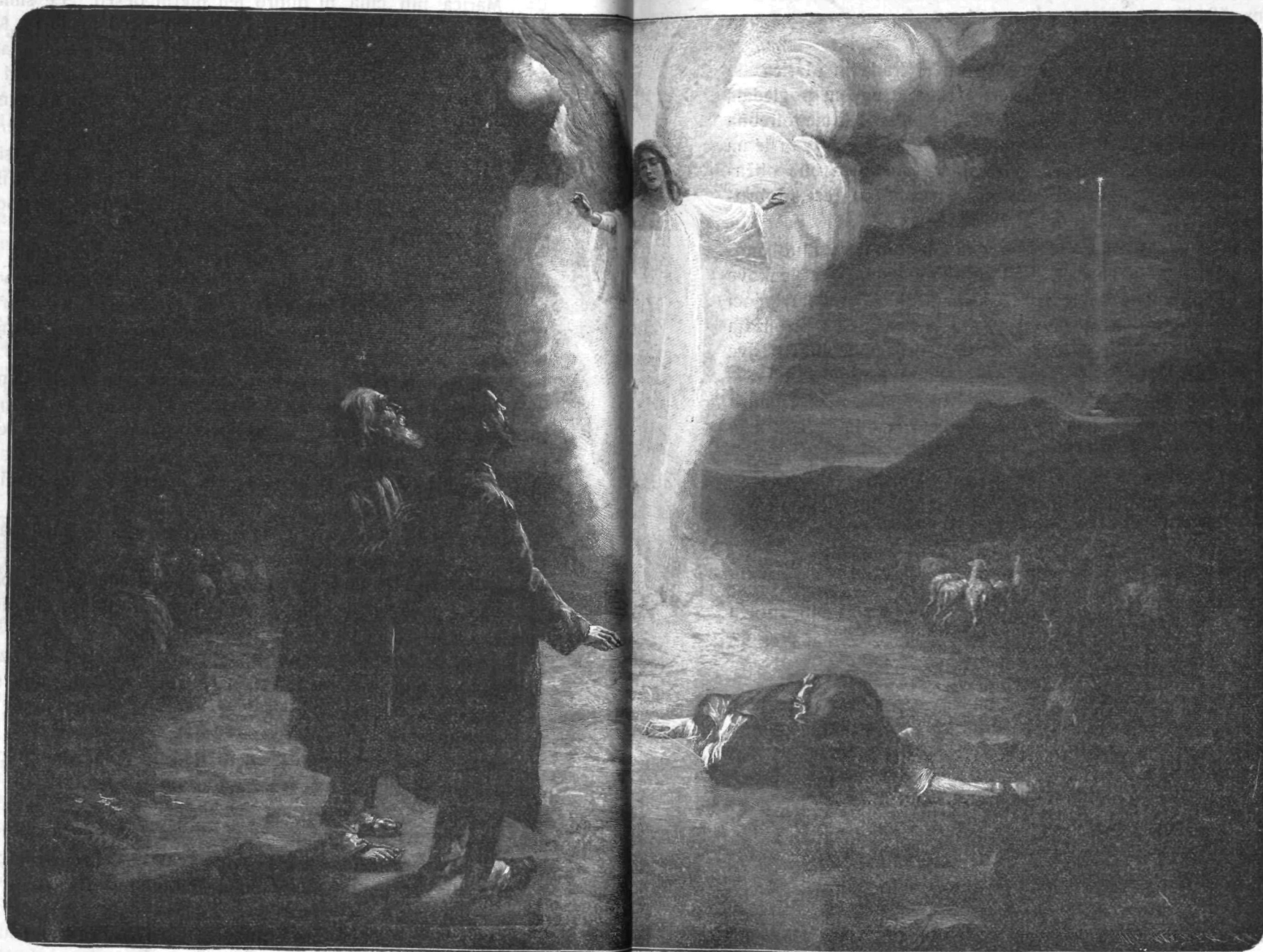
„Gospodična, za krono se ni vredno. In — med nama rečeno — še ta je od izposojenega denarja.“

„Hi-hi-hi-hi!“ se je še vedno smejala Rada. „Lejte, berač gre po cesti in k nam jo je zavil. Steci, steci, Marica, domov po dovoljenje, da mu smeš podariti en celi vinar, en celi črni vinar!“

„Oh, ne norčuj se, prosim, vendar iz mene; saj poznaš naše in veš, kakšni so,“ je prosila Marica skoro v joku. Toda Rada se ni dala ugnati. „Predlagam, da glasujemo, ali se zapišejo imena poleg daru ali ne,“ je rekla kljubovalno.

Marica je zajokala na glas, in Rada je bila zdaj prepričana, da bomo vsi glasovali z da; zakaj le preradi smo si nasprotovali tudi v rečeh, do katerih nam ni bilo dosti mar, ali se zgode tako ali tako, ali nasprotovali smo si vendarle iz gole nagajivosti. Toda danes se je zgodilo ravno narobe: samo Rada, ki je prva glasovala, je rekla: da, vsi drugi: ne! In nastal je vihar, hud vihar, ki nas je žugal popolnoma razdvojiti in razvneti ogenj sovraštva v naših srcih.

V Radi se je zbudil tedaj duh — nagajivosti in trme: ni se dala upogniti, ni se dala pregovoriti. Ona je vedno tiščala in zahtevala, da se vpišejo tudi imena poleg daru ter vpila srdito: „Da, da, da!“ — mi pa: „Ne, ne, ne!“ Ona nas je hotela prevpiti z da, da, da! — mi pa smo še glasneje brenčali: „Ne, ne, ne!“ Ona je vlekla tja, mi sem. In beseda je dala

Angel oznanja rojstvo Gospodovo

besedo, in nastal je prepir, grozen prepir, toliko, da si nismo skočili v lase. In konec vse komedije je bil ta, da je vzela Lužarjeva mama veliko brezovo metlo v roke ter — zamera gor, zamera dol — pometla nas vse čez prag na plano . . .

II.

Vsi drugi smo si bili precej dobri, le gospodični Rada in Marica, ki sta si bili največji prijateljici, si nista odpustili; druga druge ni pogledala več. A ker sta bili tako jako navezani druga na drugo, in je ta nepotrebna razprtija nastala še v zimskem času, ko je človek na kmetih navezan le na dom in se ne more geniti nikamor izpred praga, sta na tihem obe obžalovali, da je prišlo tako daleč: moška Rada se je penila od jeze, dobrodušna Marica pa jokala . . .

Jaz sem — kajpak — verno odposlal denar za Macedonce v Ljubljano. In še preden je potekel teden in en dan, sem dobil od gospe dr. Jenkove toplo zahvalo, napisano od njene dobre roke na razglednici, predstavljajoči slovanski naši mesti: Petrograd in Moskvo. „Zdaj je čas, da se približata gospodični Rada in Marica; zdaj je čas, da se sprijaznita tudi ti dve kujavki,“ sem si mislil. In ker sem bil vsega prepira pravzaprav jaz kriv — zakaj jaz sem bil izprožil misel na podporo za Macedonce, sem bil tudi jaz dolžan, da se spravi, kar je bilo še nespravljenega. In to se mi je tudi posrečilo.

Tisti dan je ravno zapadlo zopet za ped in pol snega. „Macedonci so nas razdružili, Macedonci naj nas zopet spoprijaznijo,“ sem rekel Lužarjevi mami.

„Toda vprašanje je: kako?“ je pristavila mama ter kimala pomenljivo z glavo, kakor da bi to niti mogoče ne bilo.

„Kako, to je moja reč! Jaz vam rečem: še danes mora biti sprava dognana, še danes moram sprijazniti Rado in Marico, naj velja, kar drago!“

„Ne boste ju, pravim, preveč sta si v laseh!“

„Bom ju! Stavim za polič vina, da ju bom!“

„Jaz pa za dva, da ju ne boste!“

„Velja?“

„Velja! Tu je moja desnica!“

In udarila sva, in stava je bila potrjena.

Zvečer sezujem črevlje ter grem po receptu čestitega župnika Kneippa bos v sneg. To je dober način utrjevanja, a le takim dobro stori, ki so zdravi. Izprva sicer zebe človeka, da bi jo kmalu popihal na gorko; toda po dveh do petih minutah začne že prihajati prijetna toplota v noge, in tedaj se raca po snegu kakor poleti po gorkem senu. Tudi pri meni ni bilo drugače. Ko stopim v sneg, me je kar streslo. Prijetneje bi bilo pač tedaj ob gorki peči kot zunaj v snegu, to se zna; toda spravo sem moral dognati, stavo sem moral dobiti, zato je nisem smel odkuriti na toplo. V nekaj trenutkih pa je zagorelo v nogah, in hodil sem po novem snegu, kakor da bi mi bilo z volno postlano. „Zdaj je čas, da izvršim svoj načrt,“

si mislim, vržem še polhovko z glave ter stečem razoglav in bos h gospodični Radi.

„Kaj, pa bos ste prišli semkaj in razoglav, pa v takem snegu! Za Boga, kaj pa je vendar? Kaj hudega se je zgodilo?“ so me sprejeli pri gospodični Radi vsi v strahu. Jaz sem pa cepetal in trepetal in šklepetal s čeljustmi, kakor da bi me kdove kako zeblo; in povešal sem žalostno z glavo in sklepal obupno roke, kakor da bi se kdove kaj pripetilo, ter v eni sapi vpil: „Gospodična Rada, kje si, kje si? . . . Brž na noge, brz na noge! Marici je silno slabo in samo: Rada, Radica, moja zlata Radica! — kliče venomer. Urno, urno! Vsaka minuta je draga! Urno, urno! . . .“

Tako sem vpil in stopical gorindol ter dajal nestrpno z roko znamenje, da se že vendar odpravi na pot Rada, ki je vsa prestrašena begala po sobi in iskala šerpe, ki jo je imela ovito okrog glave. Mene so se usmili dobri ljudje ter mi nataknili velike copate, me oblekli v star kožuh in mi potisnili očetovo kučmo na glavo. In v tem se je že tudi toplo zavila Rada. Poleg šerpe, ki jo je iskala, ovite okrog glave, si je nadelala še drugo ter se zavila vanjo tako, da smo videli iz obleke samo še nosek in njene velike oči. Hlapec je prižgal bakljo in svetil naprej, in v gosji hoji smo se podali v sneg na to važno in žalostno pot . . . „Jaka, naglo stopaj in koj pridi povēdat, kako je gospodični,“ so vpili še iz veže, jaz pa sem priganjal od zadaj. „Urno, urno! Vsaka minuta je draga!“ In Rada, ki je komaj stopicala v snegu in se nagibala zdaj na levo, zdaj na desno, zdaj se zopet lovila po zraku in se zapoletela v hlapca, tudi ona je vpila, dasi je bila že vsa upehana in mokra od pretople obleke: „Urno, urno, Jaka! Gospodična Marica je zbolela. Bog ve, če se ji ne meša, ker kliče samo moje ime. O, ubožica! Kako močno se je morala prehladiti! Urno, urno, Jaka! . . .“

„Odprite, odprite, ljudje božji,“ sem zavpil pred durmi gospodične Marice, in brez potrkanja smo planili v sobo kakor razbojniki . . .

Marica si je ravno umivala z novim praškom zobe. Ker smo tako nenadno in tako čudno opravljeni in našemljeni planili v sobo, je to mehkočutno gospodično zmešalo tako, da ni vedela, pri čem je. Posodo za vodo, ki jo je držala v rokah, je v naglici postavila sredi sobe, v ustih je pa tiščala vodo in iskala posodo, ki jo je pravkar dela iz rok, da bi brizgnila vodo ven. To vse je še poostrilo položaj.

„Jezus, Marica, kaj ti je?“ je zavpila prestrašeno Rada in sklenila roke. Menila je, da grgra Marica čaj, in kdove kaj si je še vse prilila iz tistih čudnih stekleničic na mizi, s tankimi in dolgimi vratovi . . . „Jezus, Marica, kaj ti je? . . . Ali sem jaz kriva? — Ali si se prehladila tako močno? — Ali ti je vroče? — Ali te trese mrzlica? . . .“ Cel kup vprašanj.

Marica je imela vodo v ustih in iskala je posodo in ni mogla odgovoriti. To je grozno delovalo na uboge živce obupne gospodične Rade.

„Ah, niti govoriti ne more več! . . . Golobičica, govori vendar, govori! . . . Srček moj, odpri vendar usteca, odpri in povej, kaj ti je?“

Marica še ne najde umivalne posode, da bi plusnila vanjo vodo iz ust.

„Marica, odpusti! Nikdar več kaj takega! Prijateljici zopet bodiva; prijateljici bodiva še dalje,“ prosi Rada.

Zdaj zagleda Marica umivalno posodo sredi sobe. Pluskne torej vodo iz ust in reče: „Kaka komedija to! Za Boga, ali ste pri pameti?“

Rada, katere živci so trpeli še pod vtiskom prvega strahu, zavpije vsa iz sebe: „Jezus, duh ji je otemnel, zblaznela je sirota Marica!“

Marica je bila kakor brez uma. In ti otožni, ti obupni glasovi iz Radinih ust so vplivali z rastočo silo na njeno mehko srce. „Rada, kaj pa pomeni vse to?“ reče, glas si ji je tresel, in na jok ji je šlo. A Rada je le vpila, vpila proseče in obupno: „Odpusti, oh, odpusti, Marica, moja zlata Marica!“

Dobra Marica začne jokati na glas. Rada se vrže zdajci pred njo na kolena in s povzdignjenimi rokami prosi usmiljenja. Tedaj pa rečem jaz, tako rečem: „Vzdigni vendar, Marica, gospodično Rado, za Boga, saj sta vendarle prijateljici!“

Marica se skloni k tovarišici. „Rada, Rada, moja zlata Radica!“ vzklikne v joku ter objame prijateljico.

„Ali ostaneva prijateljici?“ vpraša Rada.

„To se ve!“ odgovori ta.

„Pa si hudo bolna, Marica?“

„Nič!“

„In ti, Rada?“

„Nič!“

„Zdaj smo zopet prijatelji,“ sem rekel sam pri sebi ter jo še o pravem času varno odkuril iz sobe. Hlapec Jaka jo je bil že prej popihal. Kakor sem pozneje zvedel, je rekel domačim, ki so ga še vedno pričakovali z lučjo na pragu, da ni nič hudega. „E, kaj bo to!“ je dejal ter malomarno mahnil z roko. „Dohtar Pajhel iz Ljubljane niso prav zoba postavili, ga je pa Marica pogoltnila, in zdaj je hudo. Pa kaj bo to! Nič ne bo hudega, prav nič in kar dobro bo, tako rečem.“

Jaz sem šel naravnost k Lužarjevim. „Mama,“ sem zavpil, „dva poliča vina na mizo, stava je dobljena, gospodični se že objemata!“

„Ni mogoče!“ je vzkliknila mama. „Jaz tega ne morem verjeti!“

„Zato pa,“ sem dejal, „ker ste neverni Tomaž, sem prišel po vas, da se na lastne oči uverite, da je resnica, kar govorim.“

Mama je natočila, kakor sva stavila, dve poliški steklenici, in kmalu nato sva vstopila v sobo gospodične Marice.

Jaz sem bil nekoliko v zadregi, kako se izrežem; zakaj vsa stvar se je bila še bolj zamotala, kakor sem bil želel od začetka, in dobila naposled že resno lice. Kaj sta se razgovarjali gospodični ta čas, ko mene ni bilo zraven, tega ne vem; to pa vem, da sta bili že na jasnem, da sta me že potuhtali . . . „Juraj, Juraj!“ sta zavpili obe hkrati, ko sta me zagledali ter mi žugali s prstom, kakor da bi bili kdove kako hudi. A

jaz sem vedel, da ne bo tako hudo. To sem jima bral z obraza. A ker sta mi le žugali, sem zavpil: „Mir, prosim, stava je dobljena, jaz držim vino v rokah.“

Postavil sem obe poliški steklenici na mizo, in mama so razpostavili naglo kozarce. Najprej sem moral dokazati, da je stava dobljena. Kakor je bilo prej dobri Marici pri srcu hudo, da je bridko jokala, ko je videla svojo edino prijateljico tako žalostno, tako ji je bilo zdaj zopet vse lepo, in prav iz srca se je smejala, ko je čula dokaze o dobljeni stavi. A resna Rada še ni mogla pozabiti, da sem jo tako jako „za nos vodil.“ „Eh,“ sem dejal, „veš, gospodična Rada, več je pa vendar-le vredno vajino prijateljstvo kot ta šala.“ — „To je pa tudi res,“ je rekla zdaj Rada ter mi podala roko v znamenje, da mi oprošča.

„Stava je torej dobljena,“ sem dejal, „in mir je sklenjen na vse strani,“ sem dejal, „in prijateljstvo je zopet obnovljeno,“ sem dejal ter potegnil iz žepa razglednico.

„Gospa dr. Jenkova ni izkazala zneska v novinah, ampak poslala kot pobotnico to-le razglednico.“

„Hvala Bogu!“ je vzkliknila Marica in vsa srečna ploskala z rokami. „Zdaj pa ne bodo zvedeli naši, jaz sem se pa tako bala!“ Rada je pa z zanimanjem in vidnim veseljem uprla svoje velike oči v slavni slovanski mesti na razglednici: starodavno Moskvo in novodobni Petrograd.

Vzel sem tedaj velike škarje v roke ter prerezal razglednico črez pol. „Petrograd je tvoj, Marica, ker se nisi podpisala poleg daru, Moskva pa tvoja, Rada, ker si se podpisala,“ sem rekel in vročil vsaki pol razglednice.

„Hvala, Juraj!“ de Radica.

„Hvala tudi od Marice!“

„Prosim!“

„Kaj pa dobi Lužarjeva mama, ki je tudi darovala 3 krone?“

„Ne skrbite,“ rečem ter vzamem steklenico vina v roke. „Petrograda vam ne morem dati, čestita Lužarjeva mama, ker ga ima že Marica, a vročam vam ta-le „stekleni grad,“ ki je tudi nekaj vreden.“

„O, vi ste ptiček!“ vzklikne Lužarjeva mama in prime „stekleni grad“ — steklenico — v roke.

„Ti dobiš pa drugi „stekleni grad,“ kaj?“ vpraša Marica s polnimi ustmi smeha.

„Ne, dobra Marica! — Moja bo Moskva, se pravi, „mokra“ — to vino, ki je v poličih . . .“

„O, vi ste ptiček, vi ste ptiček,“ se je smejala Lužarjeva mama. Tudi obe gospodični sta se zdaj na vsa usta smejali ter mi klicali: „Juraj, Juraj!“ a žugali mi nista več s prstom, karali me nista več.

„Prosim, gospoda,“ sem rekel tedaj in nalil kozarce, „dvignimo svoje čaše na čast in slavo svojim bratom v Macedoniji ter v trajni spomin naše — sprave!“

Kozarci so zazveneli. „Živio, Macedonci! — Živeli oni, ki so spravljani! — Živio, živio! . . .“

❖ Na saneh ❖